

K NĚKTERÝM ASPEKTŮM STAVEBNĚ HISTORICKÝCH PRŮZKUMŮ A JEJICH APLIKACI V PRAXI



JUDR. JIŘÍ VARHANÍK

Během pětiletého trvání časopisu Průzkumy památek byla v úvodních statích obsažena celá řada zasvěcených úvah o problematice průzkumné a dokumentační činnosti v oboru památkové péče. Z nich, stejně jako z publikovaného materiálu ve všech číslech pěti ročníků časopisu, jednoznačně vyplývá, že největší zájem se upíná k průzkumům stavebně historickým. Publikování archeologických výzkumů sice nebylo vzácností, ovšem jejich menší četnost na stránkách Průzkumů památek je podmíněna existencí již dávno předtím zavedených specializovaných archeologických periodik. Vedle toho, ačkoli co nejširší záběr průzkumů byl od počátku cílem časopisu, se další typy průzkumů - s výjimkou slibně se rozvíjejících dendrochronologických analýz - vyskytují spíše sporadicky, přičemž se většinou omezují na ikonografický rozbor.

Tento jev zajisté není náhodný a bezpochyby je důsledkem okolnosti, že v každodenní práci orgánů a organizací památkové péče převažuje agenda týkající se nemovitého památkového fondu.

Často diskutovaným problémem je kvalita průzkumných prací, resp. celková úroveň výsledného elaborátu stavebně historického průzkumu. Odhlédneme-li od skutečnosti, že bývá zpravidla do značné míry závislá také na kvalitě geodetické práce, neboť jen jednodušší objekty si zpracovatelé v některých případech zaměřují sami, jde především o schopnost analyzovat stavební organismus budovy s náležitým využitím písemných pramenů, týkajících se její stavební historie. Vedle toho bývá poukazováno na jev z etického hlediska podstatně horší, než je neznalost či nezkušenost zpracovatele, a to záměrné zkreslování zjištěných skutečností v zájmu stavebního záměru objednavatele.

Častá kritika nekvalifikovaně zpracovaných elaborátů, zaznívající v odborných kruzích, však zpravidla bývá zjevně neadresná, přičemž autoři kritizovaných prací nemají ambice své práce dále prezentovat, a vystavit je tak jakémusi „veřejnému“ posouzení v odborném tisku.

Jako všelék na tyto jevy je v poslední době shledáván mechanismus určitých „oprávnění“ fyzických osob ke zpracování stavebně historických průzkumů, podobně jako je tomu u povolování restaurátorské činnosti. Na první pohled se takový krok jeví jako organické zajištění kvalifikovaného personálního zabezpečení náročných prací, vyžadujících dlouholetou průpravu a zkušenost, avšak při bližším zvážení lze snadno dospět k závěru, že takováto praxe by nejenže nevyřešila uvedený problém, ale přinesla jiné, další komplikace. Lze totiž důvodně předpokládat, že jednou získané oprávnění by nadále svému držiteli v praxi sloužilo jako prostředek, zabráňující v běžné praxi eventuálnímu zpochybňování výsledků jeho práce. Představa, že by v případě opakovaných nedostatků mohlo být takovéto oprávnění odebráno, je zcela iluzorní, zvláště ve srovnání se skutečným využíváním obdobného, již existujícího institutu např. u fyzických osob, majících povolení k restaurování. Vedle toho je známo, že u povrchového průzkumu často může dojít k omylu, jehož někdy nezůstali ušetřeni ani renomovaní specialisté. Hodnotit výsledky vědeckého poznání jednotlivých zpracovatelů formou verdiktu státního orgánu by sotva bylo konstruktivní a jediným schůdným řešením se jeví institut samosprávné komory zpracovatelů těchto průzkumů s volenými orgány, která by byla relativně imunní oproti různým determinujícím vnějším vlivům. S ohledem na současné trendy v legislativě však pravděpodobně nelze takovéto, z mnoha hledisek zajisté optimální řešení v dohledné době očekávat.

Nepochybným přínosem je určitá kodifikace náležitostí elaborátu stavebně historického průzkumu, publikovaná nedávno ve formě metodického materiálu Státního ústavu památkové péče v Praze pod názvem Standardní nedestruktivní stavebně-historický průzkum, zpracovaného ing. Petrem Mackem a vycházejícího z desetiletími ověřené praxe někdejšího Státního ústavu pro rekonstrukce památkových měst a objektů a předcházejícího atelieru „R“ Stavoprojektu, kde byla zásluhou JUDr. et PhDr. Dobroslava Libala uvedena poprvé v život.

Zcela pochopitelná je snaha, aby pokud možno všechny zpracované průzkumy zachovávaly tentýž standard. V této souvislosti je třeba připomenout, že vyhlášky ministerstva kultury ČR, jimiž byly prohlášeny některé památkové zóny, stanoví poněkud maximalistický požadavek, že programy rozvoje měst se zpracovávají na základě stavebně historických průzkumů území a obnova a restaurování nemovitostí v zóně se musí provádět na základě stavebně historického a restaurátorského průzkumu. Jakkoli by byl z hlediska poznání jak území, tak jednotlivých budov takový postup žádoucí, v praxi není naplňován zejména proto, že pro dílčí zásahy či údržbu není nezbytné pořizování komplexního stavebně historického průzkumu, a tudíž nebývá reálný požadavek úhrady nákladů spojených s jeho pořizením na stavebníkově. V lepším případě tak dojde právě ke zpracovávání pouze dílčích výstupů, které budou shrnovat určitá partikulární pozorování a do modelových elaborátů budou mít daleko, ale nicméně mohou zásadním způsobem přispět k optimalizaci zamýšleného stavebního zásahu při stanovení podmínek závazného stanoviska orgánu památkové péče.

Jedním z hlavních cílů citovaného metodického materiálu je ozřejmit odbornou skladbu průzkumu. Zde však lze sotva očekávat, že méně kvalifikovaní pracovníci orgánů a zejména organizací památkové péče formální kontrolou náležitosti předloženého elaborátu podstatně přispějí k zlepšení dosavadních, bohužel mnohdy formálních praktik, kdy vůbec není konfrontován obsah a závěry stavebně historického průzkumu se záměrem stavebníka. To se projevuje jak v úrovni zpracování písemného vyjádření organizace památkové péče, tak v rámci provádění důkazů ve správním řízení, vedeném orgánem památkové péče. Při analýze takového postupu někdy vyjde najevo politováníhodná okolnost, že se totiž s obsahem příslušného elaborátu neobtěžoval seznámit ani projektant, o čemž svědčí zcela zbytečné zásahy do historických konstrukcí. Určité rozpaky vyvolává i zcela evidentní rozpor mezi okruhem osob a institucí, jimž jsou elaboráty stavebně historických průzkumů teoreticky určeny, a těmi, kdo o ně projevují skutečný zájem. Není pochyb, že hlavní skupinou těchto odborných zájemců jsou ostatní zpracovatelé průzkumů a publikující autoři.

Naproti tomu v řízeních podle zákona o státní památkové péči je existence dotčených elaborátů mnohdy naprosto opomíjena, ačkoli byly uloženy v archivu příslušného památkového ústavu a měly by být jedním z hlavních podkladů při přípravě písemného vyjádření, nebo ve spisovém materiálu figurují jen jako formální položka a nejsou využívány jako mimořádně cenný důkazní prostředek. Je třeba zdůraznit, že přestože se předpokládá práce s výsledky průzkumů u pracovníků organizací památkové péče, je provádění důkazů na příslušném správním orgánu, a ten by tedy měl, jak stanoví obecná procesní úprava správního řízení, zakotvená ve správním řádu, hodnotit důkazy podle své úvahy, a to každý z nich jednotlivě a všechny důkazy v jejich vzájemné souvislosti. V souladu se zásadou materiální pravdy je správní orgán povinen zjistit přesně a úplně skutečný stav věci a za tím účelem si opatřit potřebné podklady pro rozhodnutí, přičemž rozsah a způsob zjišťování těchto podkladů pro rozhodnutí určuje správní orgán sám. Ustanovení § 9 odst. 4 písm. d) prováděcího předpisu vyhlášky MK ČR č. 66/1988 Sb., zmocňuje příslušný orgán památkové péče stanovit v rámci základních podmínek závazného stanoviska také provedení nezbytných výzkumných a průzkumných prací, což předpokládá i posouzení dosavadních průzkumů, pokud byly provedeny. To samozřejmě předpokládá podstatně hlubší věcné znalosti, než schopnost postihnout úplnost formální skladby toho kterého elaborátu.

Jedinou cestu k nápravě lze spatřovat pouze v zajištění dostatečně kvalifikovaných sil pro praktický výkon památkové péče, které by dokázaly s výsledky průzkumu v individuálních případech operativně pracovat v terénu a odhalit i v něm obsažené eventuální sporné závěry či dokonce nedostatky, jejichž výskyt, jak s ohledem na nezbytnou míru subjektivního pohledu autora, tak na vzrůstající úroveň vědeckého poznání, nelze prakticky nikdy apriorně vyloučit. Takovýto prostředek neformální kontroly by zajistě nejdůsledněji vedl k eliminaci nevyhovujících prací a zároveň by splňoval samozřejmý požadavek případné aktualizace starších průzkumů, které jsou poplatné dobovému nazírání na některé otázky, a to zejména v oblasti závěrečných statí, tradičně nazývaných náměty na asanaci a rekonstrukci.

